

Ρήμα: το ρήμα είναι κεντρικό στοιχείο της προτάσεως. Εκφράζεται με αυτό η ενέργεια ή η κατάσταση του υποκειμένου. "Το ρήμα είναι η καρδιά και η ψυχή της γλώσσας".

Με τη χρήση του ρήματος ο λόγος γίνεται συγκεκριμένος, σαφής αφού με αυτό δηλώνεται το υποκείμενο που ενεργεί, ο τρόπος με τον οποίο ενεργεί, το είδος, ο χρόνος, ο τρόπος, το ποιόν της ενέργειας, ο σκοπός για τον οποίο αυτή γίνεται και η διάθεση του υποκειμένου.

Αντίθετα, τα ουσιαστικά και γενικότερα τα ονομαστικά σύνολα δίνουν πυκνότητα στο λόγο, για αυτό και προτιμώνται σε τίτλους και σε πλαγιότιτλους, αλλά και το λόγο γενικό και αόριστο.

Ονοματοποίηση: είναι η χρήση ονομαστικών συνόλων στη θέση ρηματικών συνόλων ή στη θέση επιθετικών προσδιορισμών. Είναι η διαδικασία μετατροπής του ρήματος ή ενός επιθετικού προσδιορισμού σε ουσιαστικό

π.χ. υπολογίζω-- υπολογισμός-, αλλάζω-- αλλαγή-, ικανός-- ικανότητα, φτωχός-- φτωχοποίηση. Η ονοματοποίηση χαρακτηρίζει πιο πολύ επιστημονικά κείμενα και τα ακαδημαϊκά είδη λόγου όπως το δοκίμιο. Σε αυτά τα κείμενα έχουμε επεξεργασία κυρίως αφηρημένων και τεχνικών εννοιών.

Παράδειγμα: _____ τι παρατηρείτε;

«κριτήρια με τα οποία εξετάζονται και βαθμολογούνται αντικειμενικά οι μαθητές»

«κριτήρια αντικειμενικής εξέτασης και βαθμολόγησης των μαθητών»

ΑΠΡΟΣΩΠΑ ΡΗΜΑΤΑ

Χρησιμοποιούνται στο τρίτο ενικό πρόσωπο

Υπάρχουν και οι απρόσωπες εκφράσεις

Πώς λειτουργεί η απρόσωπη σύνταξη στον λόγο;---με την απρόσωπη σύνταξη το υποκείμενο της προσωπικής σύνταξης τοποθετείται σε δεύτερη μοίρα

- είναι σίγουρο ότι η γλώσσα μας εξελίσσεται
είναι κρίμα που δεν ήρθε

ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

οριστική: το πραγματικό, το βέβαιο, το δυνατό, το πιθανό, ευχή και Παράκληση

π.χ. Την περασμένη Κυριακή επισκεφθήκαμε το μουσείο της Ακρόπολης.

Υποτακτική: το ενδεχόμενο ή το Επιθυμητό, προτροπή, παραχώρηση, το δυνατό, το πιθανό,, απορία, προσταγή ή απαγόρευση.

Συνοδεύεται από τα μόρια **ας, να**. Βρίσκεται σε δευτερεύουσες ονομαστικές και επιρρηματικές προτάσεις που εισάγονται με τους συνδέσμους: **να, να μη, μήπως, όταν, πριν, μόλις, αν** κλπ.

π.χ. *ας προχωρήσουμε στην επίλυση της άσκησης*

προστακτική: προσταγή, προτροπή, παράκληση, απαγόρευση και ευχή.

π.χ. *Σβήστε τα φώτα!*

Η ΤΡΟΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΟΣ

Αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο ο ομιλητής ή ο συγγραφέας εκφράζει την υποκειμενικότητα του απέναντι στα γεγονότα μηνύματα που παρουσιάζει και έτσι αυξάνεται ή μειώνεται ο βαθμός βεβαιότητας του για αυτά

παράδειγμα: *οι μαθητές βρίσκονται(βέβαιο γεγονός) στην τάξη τους*
οι μαθητές θα είναι στην τάξη τους(μάλλον θα είναι\ Πιστεύω ότι θα είναι)*

Η τροπικότητα των ρημάτων, συνήθως, καταδεικνύεται όταν υπάρχει, άμεσα ή έμμεσα, εκφρασμένη η θέση του ομιλητή ή συγγραφέα.

Παράδειγμα:

- οι πνευματικοί άνθρωποι του τόπου θα έπρεπε να έχουν ενεργότερο ρόλο στη διαφύλαξη των γόνιμων στοιχείων της παράδοσης μας

-επικοινωνήστε οπωσδήποτε με τους αντιπροσώπους μας στη Θεσσαλονίκη

-Μήπως δεν πρέπει να του μιλήσω;

Επίσης, από τα παραπάνω παραδείγματα διαπιστώνουμε ότι η τροπικότητα μπορεί να εκφραστεί και στις τρεις βασικές επικοινωνιακές δραστηριότητες: απόφαση, προσταγή\ παράκληση, ερώτηση.

Η τροπικότητα εκφράζεται με πλήθος γλωσσικών μέσων, που ονομάζονται δείκτες τροπικότητας. Έτσι, ο συγγραφέας ή ομιλητής μπορεί να χρησιμοποιήσει επιρρηματικές εκφράσεις(προφανώς, Πιθανότατα, κατά τη γνώμη μου κλπ.), διάφορους τύπους των ρημάτων σε έγκλιση, κυρίως, υποτακτική, και Προστακτική τροπικά ρήματα(πρέπει\ μπορεί), χρήση των «θα» και «να» με παρατατικό, δοξαστικά ρήματα(νομίζω, πιστεύω, ισχυρίζομαι) κλπ.

ΡΗΜΑΤΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

α' ενικό

- Με το α' πρόσωπο διατυπώνονται προσωπικές απόψεις του συγγραφέα. (υποκειμενισμός)
- Προβάλλει την προσωπικότητα του πομπού. Προσωπικός και εξομολογητικός τόνος.
- Υποδηλώνει τη βιωματική αφόρμηση του προβληματισμού του.
- Άμεσο και οικείο ύφος : προσδίδει στον λόγο αμεσότητα και ζωντάνια

α' πληθυντικό πρόσωπο

- Αποπνέει συλλογικότητα: δηλώνει την καθολική αποδοχή μιας άποψης ή ότι για ένα θέμα υπάρχει καθολικό (= από όλους) ενδιαφέρον και συνυπευθυνότητα (συλλογική ευθύνη\ συλλογική δράση).
- Ο συγγραφέας \ πομπός συμμετέχει στο θέμα \ πρόβλημα
- Αποσκοπεί στην ευαισθητοποίηση των αναγνωστών.
- Προσδίδει αμεσότητα, οικειότητα (άμεσο, οικείο ύφος)

β' ενικό πρόσωπο

- Δηλώνει σχέση οικειότητας, διάθεση του πομπού για διάλογο και επικοινωνία
- Δηλώνει προτρεπτικό ή συμβουλευτικό ύφος.
- Προσδίδει στον λόγο αμεσότητα και ζωντάνια.
- Κινητοποιεί συναισθηματικά τον δέκτη.

β' πληθυντικό πρόσωπο

- Μπορεί να εκπέμπει μηνύματα ευγένειας ή συμβατικότητας.
- Δηλώνει προτρεπτικό ή συμβουλευτικό ύφος.
- Δηλώνει ότι ο πομπός απευθύνεται σε κοινό
- Προσδίδει αμεσότητα στην επικοινωνία.
- Κινητοποιεί συναισθηματικά τους δέκτες.

γ' ενικό πρόσωπο- γ' πληθυντικό πρόσωπο

- Δηλώνει αντικειμενικότητα στην παρουσίαση των πληροφοριών.
- δηλώνει ουδέτερο και απρόσωπο ύφος. Ο συγγραφέας αποστασιοποιείται από τα γραφόμενα.
- Προσδίδει ρεαλισμό στην ανάλυση του θέματος.

ΑΣΚΗΣΗ : Να αιτιολογήσετε τη λειτουργία των ρηματικών προσώπων στις παρακάτω παραγράφους

1. Πάρε το, λοιπόν, απόφαση. Δεν είσαι πια ο «τυχερός» Δάσκαλος των αρχών του αιώνα μας (20^{ου}), που ήξερε «ακριβώς»(ή περίπου ακριβώς) όσα περίμεναν να ακούσουν από αυτόν τα ολιγαρχική και ντροπαλά παιδιά του σχολείου εκείνης της εποχής. Είσαι (οφείλεις να είσαι, δεν μπορείς παρά να είσαι) ο Δάσκαλος ενός άλλου καιρού κι ενός άλλου κόσμου, που πρέπει να πλησιάσεις μια ταραγμένη νεότητα, ορμητική και απαιτητική, και να τη βοηθήσεις να βρει το δρόμο της.
[Ευ.Π.Παπανούτσος, Η Παιδεία το μεγάλο μας πρόβλημα, διασκευή]
2. Ο άνθρωπος είναι το κέντρο του κύκλου της ζωής, αλλά δεν είναι ο ίδιος ο κύκλος της ζωής. Ανήκουμε στον κόσμο, αλλά αυτός ο κόσμος δεν μας ανήκει, δεν είναι κτήμα μας. Είμαστε οι διαχειριστές της ζωής και όχι οι ιδιοκτήτες της. Δεν είμαστε δούλοι του κόσμου, ούτε όμως γίναμε κι αφεντικά του. Απλώς παραμένουμε οικονόμοι της ζωής.
[Μάριος Μπέγζος, Ο κοινωνισμός του ανθρωπισμού, Ευθύνη, τ. 420, ...]
3. Το ενδιαφέρον για την ελληνική γλώσσα προέκυψε από τη διαπίστωση των επιστημόνων ότι «οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές προηγμένης τεχνολογίας δέχονται ως καταλληλότερη νοηματική γλώσσα μόνον την ελληνική». Τα τελειότερα ηλεκτρονικά προγράμματα «Ίβυκος», «Γνώσις» και «Νεύτων» αναπαριστούν τους λεκτικούς τύπους της ελληνικής σε ολοκληρώματα και σε τέλεια σχήματα παραστατικής, πράγμα που αδυνατούν να κάνουν άλλες γλώσσες. Και τούτο γιατί η ελληνική έχει μαθηματική δομή που επιτρέπει την αρμονική γεωμετρική απεικόνιση. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές θεωρούν την ελληνική γλώσσα «μη οριακή», δηλαδή γλώσσα χωρίς όρια και γι' αυτό είναι αναγκαία στις νέες επιστήμες όπως η πληροφορική, η ηλεκτρονική, η κυβερνητική κ.α. Αυτές οι επιστήμες μόνον στην ελληνική βρίσκουν τις νοητικές εκφράσεις που έχουν ανάγκη για να προχωρήσουν.
[Τ. Καραϊσκάκη]
4. Δεν είμαστε τόσο «ελεύθεροι» να σχηματίζουμε τις εντυπώσεις, τις πεποιθήσεις, το πρόγραμμα των επιδιώξεών μας, όσο νομίζουμε. Το κοινωνικό σώμα, η «ομάδα» μέσα στην οποία έχουμε ενταχθεί (από τη γλώσσα που μιλούμε, από τον Θεό που λατρεύουμε, από την ανατροφή και την εκπαίδευση που έχουμε πάρει, από το επάγγελμα που ασκούμε κτλ.) καθορίζει σε τέτοια έκταση και σε τόσο βάθος τον τρόπο και τα μέτρα με τα οποία αντιλαμβανόμαστε και σημασιολογούμε τα πράγματα και τα γεγονότα, ώστε κάθε άλλο παρά «δικές» μας, με την αυστηρή έννοια της λέξης, είναι οι αλήθειες και αξίες μας.
5. Βρισκόμαστε σε ένα σταυροδρόμι δεν ήμασταν ποτέ απομονωμένοι μείναμε πάντα ανοιχτοί σε όλα τα ρεύματα - Ανατολή και Δύση - και τά αφομοιώνουμε θαυμάσια τις ώρες που λειτουργούσαν σαν εύρωστος οργανισμός.
[Γ. Σεφέρης]
6. Βρήκα το κλειδί κάτω από την πέτρα που το κρύβαμε. Ευχαριστήθηκα με τον αυτόματο πληθυντικό - σήμαινε πως το σπίτι με περίμενε.
[Ρέα Γαλανάκη]
7. Τι είναι φιλία; «Εύνοια», φυσικά, όπως λέει και ο Αριστοτέλης να έχεις δηλαδή καλές διαθέσεις απέναντι σε έναν άνθρωπο, να αισθάνεσαι στοργή για αυτόν, να επιζητήσει τη συντροφιά του και να θέλεις την ευτυχία του να είσαι εύνους προς κάποιον και αυτός εύνους προς εσένα.
[Ε. Π. Παπανούτσος]

ΑΣΚΗΣΗ :

Τι μπορεί να εκφράζει η οριστική;-----(αντί για προστακτική, κάτι το πραγματικό, κάτι το βέβαιο, παράκληση ή ευχή, δυνατότητα, ευχή ανεκπλήρωτη, πιθανότητα)

γεννήθηκε στην Αθήνα.
 Έγραψε καλά.
 Θα μπορούσε να μιλήσει!
 Δεν περιγράφεται!
 Μάλλον δεν θα κατάλαβε καλά τι του είπες.....
 Ήθελα να' μουναι παιδί.
 Να με προσλαμβάνατε, έστω και δοκιμαστικά!
 Ας ερχόσουν για λίγο

ΑΣΚΗΣΗ: τι μπορεί να εκφράζει υποτακτική;-----(απαγόρευση, ενδεχόμενο, το επιθυμητό, προσταγή, προτροπή, πιθανότητα, παραχώρηση, απορία, ευχή, δυνατότητα)

Αν αρνηθεί θα υποβάλουμε νέα πρόταση.
 Ας φτάσουν με το καλό.
 Να το σκεφτείς καλά.
 Ό, τι θέλει ας γίνει
 Να περνάτε καλά
 Πού να το φανταστώ;
 Δεν ξέρω τι να πω
 Μιλήσει, δεν μιλήσει, το ίδιο μου κάνει.
 Ο καθένας να περιμένει τη σειρά του
 Να μην μπει κανείς.

ΑΣΚΗΣΗ: τι μπορεί να εκφράζει η προστακτική;-----(ευχή, προσταγή, παράκληση, απαγόρευση, έντονη ενέργεια, προτροπή)

Φύγετε
 Πρόσεχε μη χτυπήσεις
 μην οδηγείτε χωρίς δίπλωμα
 εξυπηρετείστε με, γιατί βιάζομαι
 Χαίρετε!
 Ρώτα εδώ, ρώτα εκεί, τελικά τη βρήκα την άκρη.